

חפירות כברי

מאת משה פראוסניץ

מקום החפירות

המעיינות השופעים של כברי שבגליל המערבי נמצאים על קו השבר הגיאולוגי שלמרגלות הרי הגליל, בין ההר לביצות שבצפון עמק עכו, מקום שם עוברת הדרך העתיקה מהרי לבנון לשפלת החוף. מאז ימי-קדם שימשו מעיינות אלה, ובמיוחד מעיינות עין-גיה ועין-שפע, תחנות-דרך בין הדרום ובין סולם-צור.

בשנת 1956, בעת הכשרת האדמות שמעל לעין-גיה, מצאו לאה ואריה וולק¹ חמש קערות-אבן, מראה של אובסידיאן, גרעין-אובסידיאן², מספר רב של חרוזי אבן-חן, כלי-צור, פסלון ומעט חרסים (ציור 1:6, 1, 4-3; לוח לז).

אחרי שחזור התגליות³ הוחלט לערוך חפירה במשטח שמצפון לעין-גיה (לוח לו:1). החפירות נתקיימו בחודש אוגוסט 1958. נחפרה תעלת-בדיקה מצפון לדרום, שבחלקה ל-12 מלבנים (A1-12); אורך כל מלבן 5 מ' ורוחבו 2.5 מ'. כאשר נתעורר הצורך, הוספנו מלבנים בצד מערב (B, C ו-D). נחשפו חמישה מפלסים, מהם שלוש שכבות-יישוב (ציור 1). במפלס העליון מעורבים אדמות-סחף עם שרידים מן התקופה הביזנטית והתקופה הערבית. במפלס 5, שהוא התחתון, לא נתגלו כל שרידי יישוב. המשטח שמצפון לעין-גיה יורד אל בקעת עין-גיה בשיפוע של 4°. כתוצאה מן הסחף נשתמר מפלס 2 רק בקצה הצפוני של תעלת-הבדיקה, מתחת לשכבת-הסחף. אולם בדרום, מקום שם השטח משתפע כלפי המעיין, חשוף גם מפלס 2, ומעורבים בו

1. חברי משק כברי לשעבר. אחרי סיקול האבנים באמצעות טראקטור שמשך רוטר ליקטו לאה ואריה וולק את הכלים ואת החרסים. הרוטר הוציא אבנים עד לעומק של 50 ס"מ.
2. מ' שטקליס, 'על גרעין האובסידיאן שנמצא בקיבוץ כברי', ארץ-ישראל, ח, ירושלים תשכ"ו, עמ' 35-37.
3. תודתי נתונה לחברי משק כברי, ובמיוחד לשלום גינת, מורה בבית-הספר המקומי ונאמן אגף-העתיקות. הודות לסיועם של חברי המשק ארכו החפירות זמן קצר יחסית.
4. החפירות נערכו מטעם אגף-העתיקות. חובה נעימה לי להודות למנהל אגף-העתיקות דאז, פרופ' ש' ייבין, ולד"ר א' בירן, מנהל האגף היום. א' דרוקס הכין את כרטסת הממצאים, ג' אדלשטיין עשה את ציורי כלי-הצור וש' מושקוביץ שרטט את התכניות. שלושתם גם השתתפו בעבודת-השדה. גב' אירית ירדן עשתה את ציור כלי-האבן וכלי-החרס. כן השתתפו חברי המשלחת של אוניברסיטת בראנדייס, פרופ' ר' שטיגלר, פרופ' א' מרכס והצלם ה' גרוסקן, ותלמידי האוניברסיטה העברית ש' אבידור וא' שני. סיועו לי בעצה פרופ' מ' שטקליס ז"ל, פרופ' ח' תדמור ומר א' ורשור.

אדמת-סחף ושרידי יישוב. פני השטח הקדום ומפלס 1 נגרפו אל תוך בקעת עין-גיה.

שכבה 1 (מפלס 2)

בשכבה זו נתגלו כמה 'קברי-ארגז', מהם שניים באתרם: האחד בקטע הצפוני של תעלת-הבדיקה, במלבן A1 (ציור 1), והאחר בלוקוס 3 שבמלבן A3, כ-30 ס"מ מתחת לפני השטח. מעל ובתוך הקברים נמצאו מגש (ציור 2; לוח לו:2), כלי-עצם, כלי-אבן וכלי-צור, ביניהם מקדח ארוך ויפה (ציור 5:8). על רצפת הקבר נתגלה שלד מכווץ, שהיה מונח על צדו וראשו כלפי מערב. בין חפצי-הלוואי לא היו כלי-חרס כלשהם.

מצבם הסטראטיגרפי של הקברים ברור: הם נחפרו בשכבה 1, וחדרו לשכבה 2. מאחר שחלק משכבה 1 מכסה את הקברים, אין ספק, כי הקברים הם מימי שכבה זו (ציור 1). יתר-על-כן, בכל השטח לא נתגלו שרידים העשויים להעיד על קיום יישוב או בית-קברות בתקופה שלאחר שכבה 1, להוציא קבר בודד של ילד בתוך כד מן התקופה הכנענית התיכונה.

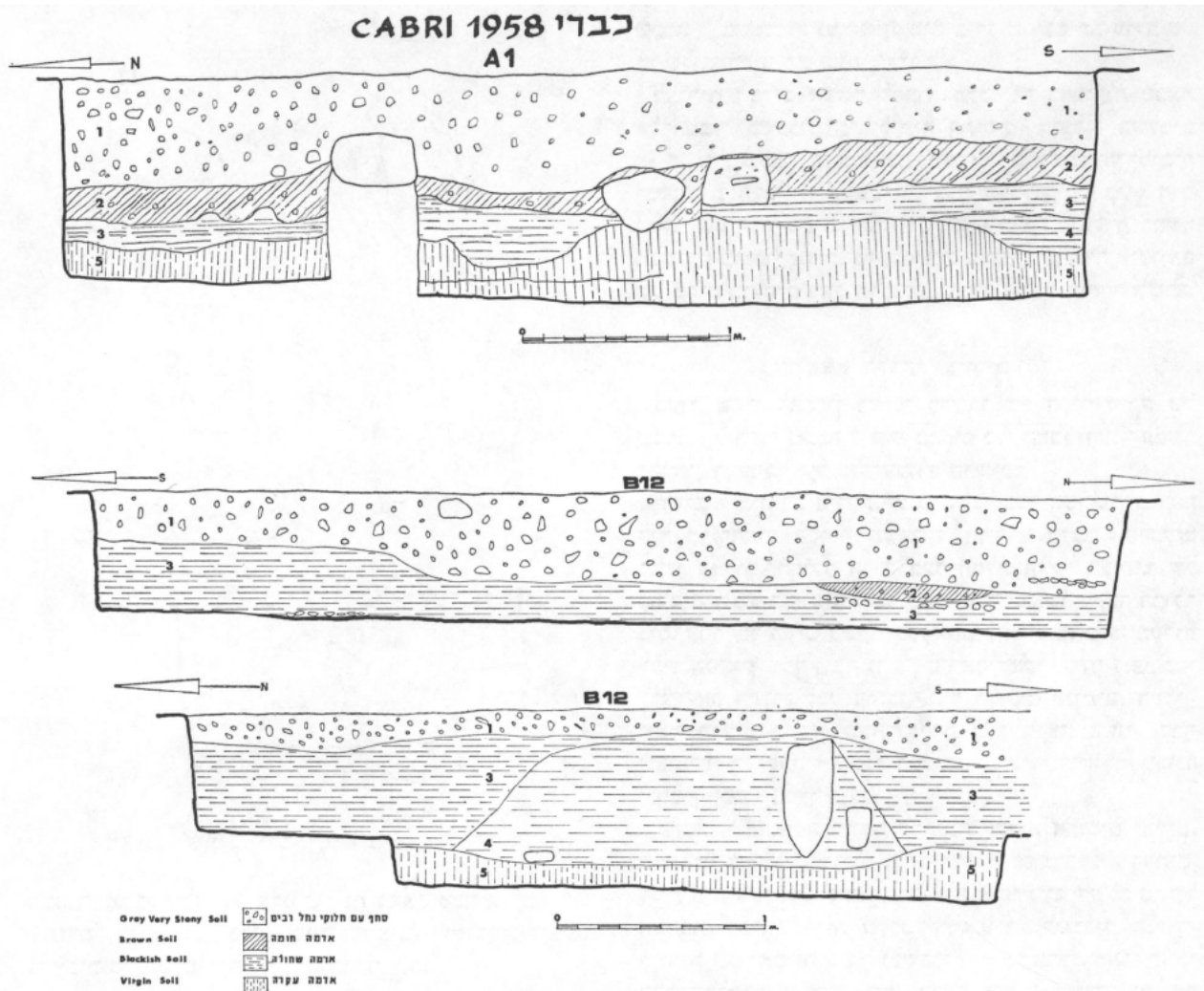
בקטע A1-2 נחשפו קיר ורצפת-סיד לבנה, ועליה חרסים אופייניים לשכבה זו (ציור 6). גם בקטע B1 נמשכים הקיר ורצפת-הסיד הלבנה. כאן נמצא על הרצפה, בין היתר, גרעין פיראמידאלי של אבן-צור ללהבונים. ראוי לציין, כי החרסים היו במצב של התפוררות בגלל רטיבות האדמה, אך לא היו שחוקים, שכן נשארו באתרם.

שכבה 2 (מפלס 3)

בכל הקטעים הצפוניים נחשפה שכבה 2 עד לעומק של 80-90 ס"מ מתחת לפני השטח. גם בקטעים הדרומיים נשתמרה השכבה יפה. קירות ארוכים של מבנים מלבניים אופייניים, כנראה, לשכבה זו (לוח לו:1).

בקטעים A12, B11 ו-C11, כ-30 ס"מ מתחת לפני השטח, נחשפו ראשיהם של קירות ארוכים, שעוביים 90 ס"מ (לוקוס 10). בצדו הצפוני של אחד הקירות נחשפה רצפה של חלוקים וחצץ. לא היו סימנים שיעידו על שתיקת הכלים שנמצאו על הרצפה. נתגלו גרזינים, כילפים מלוטשים וכן להבי-משור ולהבי-מגל משוננים שינון עמוק. ליטוש, שברור עדין ושברור-לחץ מאפיינים את הממצא הליתי של שכבה זו. כן נתגלו בה מעט חרסים.

אחרי העמקת החפירה בקטע A3 נתגלה קטע ארוך של

ציור 1: חתכים

הקירות הארוכים ריצוף של אבנים קטנות, נתגלו שרידי יישוב שאינם אלא אותן הרצפות המונחות מעל למפלס 5, היינו, הקרקע הבתולה. במלבן B 12 נחשפו קירותיו של מבנה עגול (לוקוס 15), ולידו מוקדים ורצפות של אבנים גדולות ובינוניות. בשעת חשיפת המבנה⁵ נתברר, כי מסביב לאחת הרצפות, שהיתה עשויה אבנים בינוניות, הוקמו אבנים ניצבות. על רצפת המבנה נמצאו כלי-צור, וביניהם להבי-מגל ולהבי-משור משוננים שינון עמוק, סכיני-צור בעלי להבים ארוכים ומשובריים בשברור-לחץ מעולה וכן גרויני-פולחן מלוטשים של אבן יקרה. כאשר פורקה רצפת

5. העבודה במלבן B 12 נעשתה על-ידי המשלחת של אוניברסיטת בראנדייס, בהנהלתו של פרוס' ר' שטיגלר. פרוס' שטיגלר, שעזב את הארץ באופן פתאומי, שלח את היומנים ואת הרישומים מנמל אלכסנדרטה שבתורכיה, אך למרבה הצער אבד החומר. הדין-חשבון הזה מבוסס אפוא רק על הרישומים והציילומים של המחבר.

קיר עבה, המתעגל בדרום (לוח לו:3). בקטע A 3, ב'חדר' שבין הקירות, נחשפה רצפת-טין כבושה, ועליה חרסים מעטים, שאין להבחין בצורתם מזמת התפוררות.

על רצפת ה'חדר' הנ"ל, סמוך לפינה הדרומית-המזרחית, נתגלו כמה עצמות של בני-אדם. מתחת לרצפת-הטין נחשפו שלושה ריכוזי עצמות: הריכוז הראשון – בפינה הדרומית-המזרחית (לוקוס 11), הריכוז השני – בפינה הצפונית-המזרחית, והריכוז השלישי – מתחת ל'קבר-הארגז' (לוקוס 3). בפינה הדרומית-המזרחית (לוקוס 11) נתגלה שלד של בן-אדם שהונח במצב מכווץ (ציור 3). ליד השלד עמד כן גלילי של אבן-גיר קשה, שבחלקו העליון היתה גומה עגולה ועמוקה למדי, ובה קערת-חרס (ציור 3; לוח לא:4).

שכבה 3 (מפלס 4)

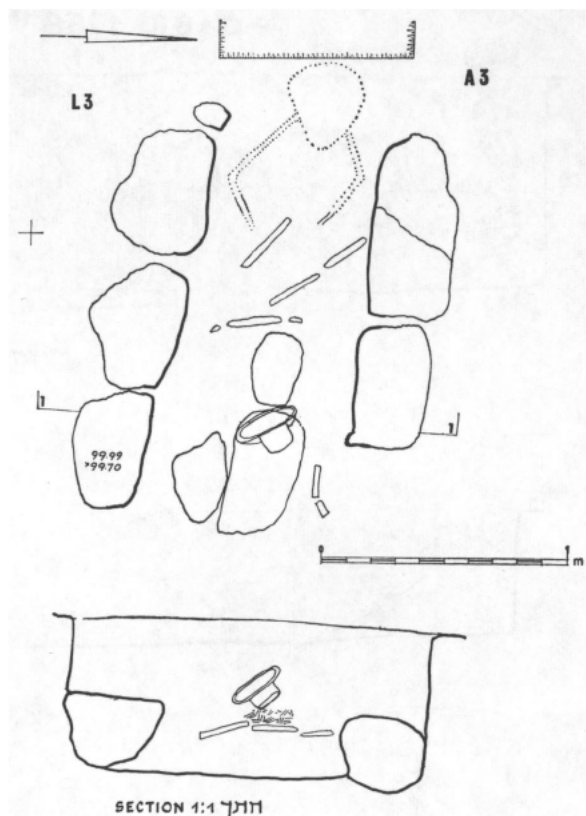
במלבנים 11 A–11 D, במקום שבו חצו נדבכי-היסוד של

שכבה 2. בשכבה 3 נמצאו חרסים בודדים, שטיבם עולה על זה של החרסים משכבות 1 ו-2.
 לצורות הכלים אפשר למצוא מקבילות בחפירות טבאת אל-חמם⁷, בשכבה הניאוליתית התיכונה בגבל⁸, בשלבים א-ב של שכבה 2 בחורבת מנחה⁹, בתרבות הירמוכית ובחפירות תלוליות בטאשי¹⁰. בכל המכלולים הקיראמיים האלה מופיעות שפות-קשת, ושכיחים כלים משוחים במשח ומחופים בחיפוי אדום. כן מופיעים במכלולים אלה עיטורים של פסים בולטים ושל חריצים לאורך הכתף ומתחת לשפה.

הממצא הליתי (ציורים 5, 7)

בעוד שאין להבחין בשוני כלשהו בין הקיראמיקה של שכבה 1 לזו של שכבה 2, הרי בתחום כלי האבן והצור אפשר להבחין במערכת של כלי-עבודה חדשים.
 חשיבות מיוחדת נודעת לעובדה, כי בכל השכבות נמצאה ליד כלי-הצור פסולת תעשייה, ופירוש הדבר, שהכלים נעשו במקום. תחילה הסיר בעל-המלאכה את קליפתו של בולבוס-הצור בצד אחד, וכך נוצר שטח-נקישה בקצה הבולבוס. אחר-כך הקיש בשטח-הנקישה, בזווית של כ-45 מעלות לציר הגרעין, וכך נוצר גרעין פיראמידאלי (ציור 7:9). כדי לבצל את החלוק לכל אורכו, ואף חלוקים פגומים, העדיף יוצר הכלים להכין שטח-נקישה שני בקצה השני, דבר שאיפשר לו להתזו משני הקצוות. גרעין מעין זה מכונה 'גרעין כפול' (ציור 10:7).

שיטה זו התאימה ביותר להתקנת להבים ארוכים וצרים, ששימשו בעיקר כסכינים, להבי-משור ולהבי-מגל, דקרים, חניתות וראשי-כידונים. כלים אלה אופייניים לשלב ב' של השכבות הניאוליתיות הקדם-קיראמיות, לשכבות הניאוליתיות הקיראמיות בגבל ולשכבות 2-3 בכברי. התברר, כי בעל-המלאכה בכברי רצה לבצל את גרעיני-הצור אף ללהבונים ולנתזים זעירים, כדי להתקין בהם מקדחים קטנים, מרצעים, חרטים זעירים למיניהם ומגרדים כפולים. כלי-עבודה חדשים אלה היו דרושים לעיבוד חומרים קשים, כגון חרוזים, שנוקבו באמצעות מרצעים ומקדחים סיבוביים קטנים. החור הדו-קוני שוב אינו מופיע בחרוזים המפוארים של כברי. אכן, בולטת המגמה להכין כלי-עבודה רבים

ציור 2: 'קבר-ארגו' ב-A3

המכונה. נמצא שלד של אדם שהונח במצב מכווץ. לידו היו מונחים כלי-צור, כגון ראשי-חיצים, ראשי-כידונים, גרזינים מלוטשים וקצרת-חרס (ציור 10:6).
 במחצית השנייה של חודש אוגוסט נחפרו הקטעים האמצעיים של תעלת-הבדיקה 5-6. קרוב אל פני השטח נמצא חרוז של קרבליאן, השייך ללא ספק למחרות החרוזים של קרבליאן שמצאו לאה ואריה וולק (לוח 1:1).
 70-50 ס"מ מתחת לפני השטח, מתחת לקטעי רצפות-הטיין של שכבה 2, נמצא מוקד (לוקוס 7), ובו ראש-חץ משוברר בשברור-לחץ עדין, להבים ארוכים וכלים אופייניים אחרים. בחלקו הצפוני של מלבן A 6, בקירבת המוקד, נתגלה מבנה עגול נוסף (לוקוס 8), הדומה מכל הבחינות למבנה העגול שנחשף במלבן B 12 (ציור 4:6).

הממצא הקיראמי (ציור 6:6-12)

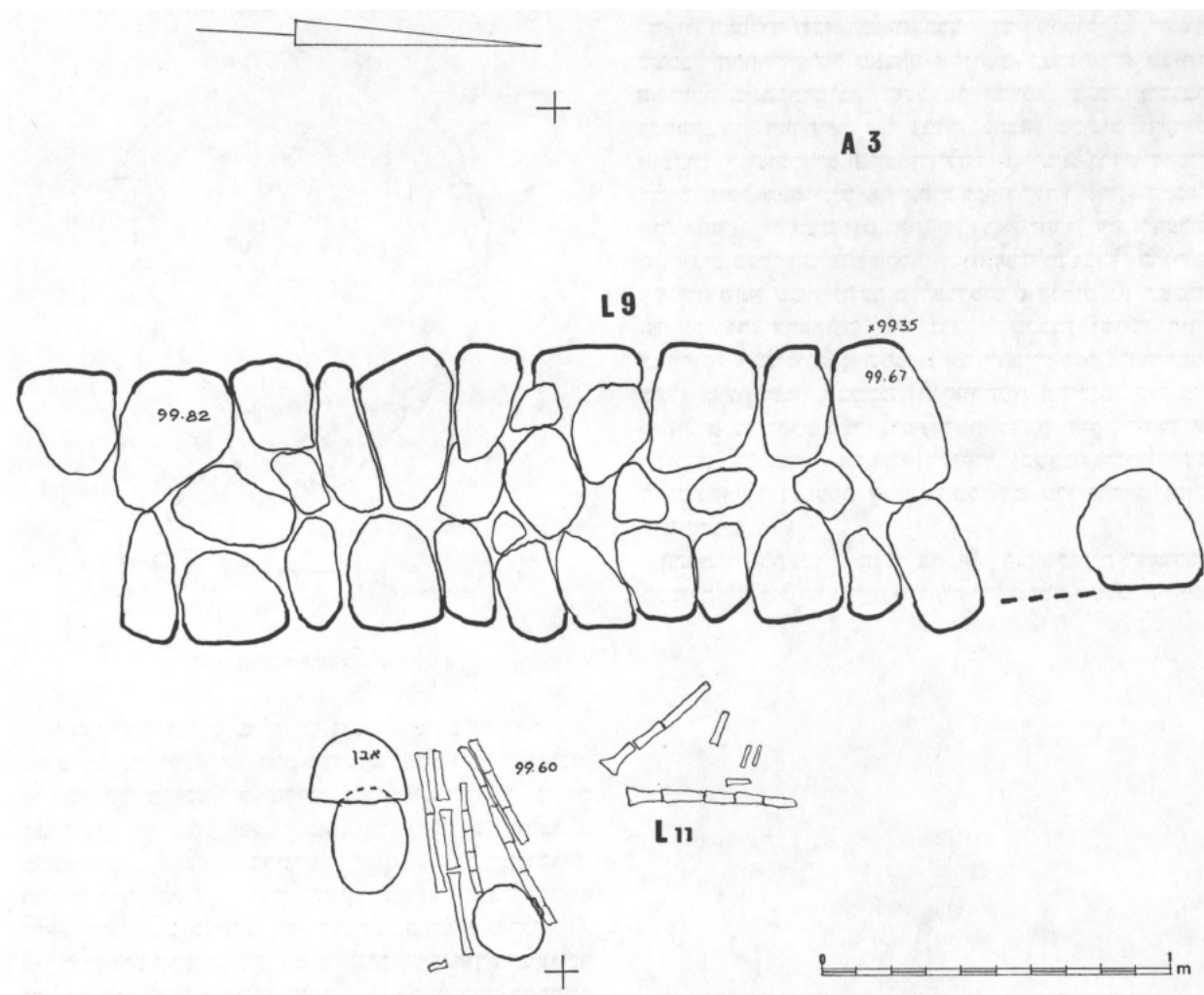
כלי-החרס המועטים שנתגלו נעשו ביד. רובם הושחתו בגלל הלחות שבאדמות כברי (ציור 6). אין להבחין בהבדלים מהותיים בין החומר של שכבה 1 לבין זה של שכבה 2.
 לפי לוח-הזמנים היה עלינו לסיים את החפירות בשבוע הרביעי של חודש אוגוסט. אחרי ניקוי המבנה העגול ורישומו כיסינו אותו בגלאבנים, ומאו לא חידשנו את החפירות.

7. השוה: F. Hole, 'A Re-Analysis of Basal Tabbat el-Hammam', *Syria*, XXXVI (1959), pp. 158-159; Fig. 4

8. M. Dunand, 'Rapport préliminaire sur les fouilles : 1956', *Bulletin du Musée de Beyrouth*, XVI de Byblos, 1956, pp. 81-82; השוה: מ' שטקליס, התרבות הירמוכית, שער הגולן תשכ"ז, לוח 1:43-2.

9. J. Perrot, 'La troisième campagne de fouilles à Munhata, 1964', *Syria*, XLIII (1966), Fig. 6; כן ראה: 'יישובים ניאוליתיים בעמק-הירדן', תערוכה במחיאון רוקספלאר, ירושלים תשכ"ח, מספר קטלוגי 45.

10. 'קפלק', החפירות בתלוליות בטאשי, נחל-שורק, ארץ-ישראל, ה, ירושלים תשי"ט, עמ' 9 ואילך, ציורים 7-10.

ציור 3: תרשים הקבורה שנמצאה מתחת לרצפה ולקר (לוקוסים 9 ו-11)

סך-הכול	על פני השטח	שכבה 1 %	שכבות 1+2 %	שכבה 2 %	שכבה 3 %	
47	8	17	8	—	—	34 16 32 15
54	8	5	3	2	1	50 27 28 15
33	7	9	3	—	—	52 17 18 6
8						בלתי-מוגדרים
142						סך-הכול

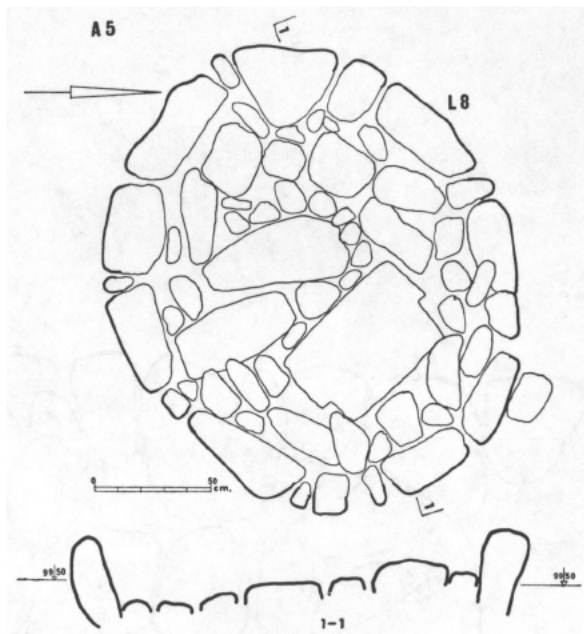
ויעילים. בעל-המלאכה גם התחיל להשתמש בגרעינים כדוריים, לאחר שהתיוז מהם נתזים מכל הצדדים (ציור 11:7). הוא נזקק לכל השיטות שאפשרו לו לנצל את אבן-הצור, לרבות השיטה המכונה ליבאלוה (שהיתה מקובלת בתקופה הפאליאוליתית התיכונה). ריבוי השיטות הגדיל את אפשרויות הניצול של חומר-הגלם לעשיית כלי-עבודה: גרעינים כדוריים, גרעיני ליבאלוה וכן גרעיני נתזים — תופעה חדשה, המאפיינת את המעבר מן התקופה הניאוליתית לתקופה הכאלקוליתית.¹¹ להדגמת השיטות שנהגו בכברי בהתקנת כלי-הצור ראוי לסקור את גרעיני-הצור שנמצאו בחפירות:

נתברר, כי הגרעינים השכיחים ביותר היו גרעיני-הצור השחורים, הוורודים והשקופים, ששימשו בעיקר לעשיית דקרים, סכינים ארוכים, ראשי-חיצים וראשי-כידונים.

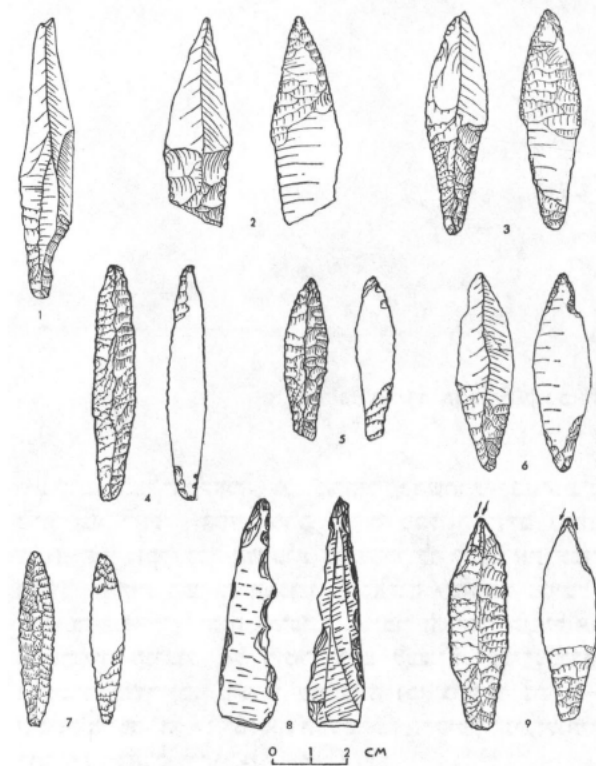
11. מ' פראוסיץ, 'תעשיות ליתיות במזרח הקדום', עבודת-מחקר שהוגשה לאוניברסיטה העברית בירושלים, תשכ"ו, עמ' 177-178 (בדפוס).

הדמיון המפליא שבין הממצא בכברי ובין מכלולי כלי-הצור בשכבה התחתונה של טאבאת אל-חמם, כמוכתארה, בבית-המלאכה בגבעת-מיכל, שעל הר הכרמל ובגבל. בשכבה הניאוליתית התחתונה של גבל¹⁵ נמצאו סכינים ודקרים ארוכים המשובררים בשברור-לחץ. החיצים וראשי-הכי-דונים מגבל מצטיינים אף הם בשברור-לחץ עדין, המכסה את התקע, ולעתים גם את כל ראש-החץ דמוי-העלה. הגרוזינים בעלי הצלעות הקמורות והמעוגלות ובעלי החורפה העגולה והמלוטשת נחשבים לאב-טיפוס הכלים מן השכבה הניאוליתית התחתונה של גבל. לשכבות הניאוליתיות התחתונה והתיכונה אופייניים גם להבי-משור ולהבי-מגל בעלי שינון עמוק. בשכבה הניאוליתית התיכונה של גבל מופיעים כלי-חרס בעלי שפת-קשת. כדברי חוקר התעשייה הליטית של גבל: 'החידוש העיקרי [בשכבה הניאוליתית התיכונה] הוא הופעתם של כמה מקדחים, כלי-חיתוך ומגרי-דים טובים...'¹⁶

התפתחות התעשייה בגבל בתקופה הניאוליתית המאוחרת מקבילה לזו של התעשייה הליטית של שכבה 1 בכברי. ואלה

ציור 4: המבנה העגול שבִּלְקוֹס 8

ציור 5: כלי-צור

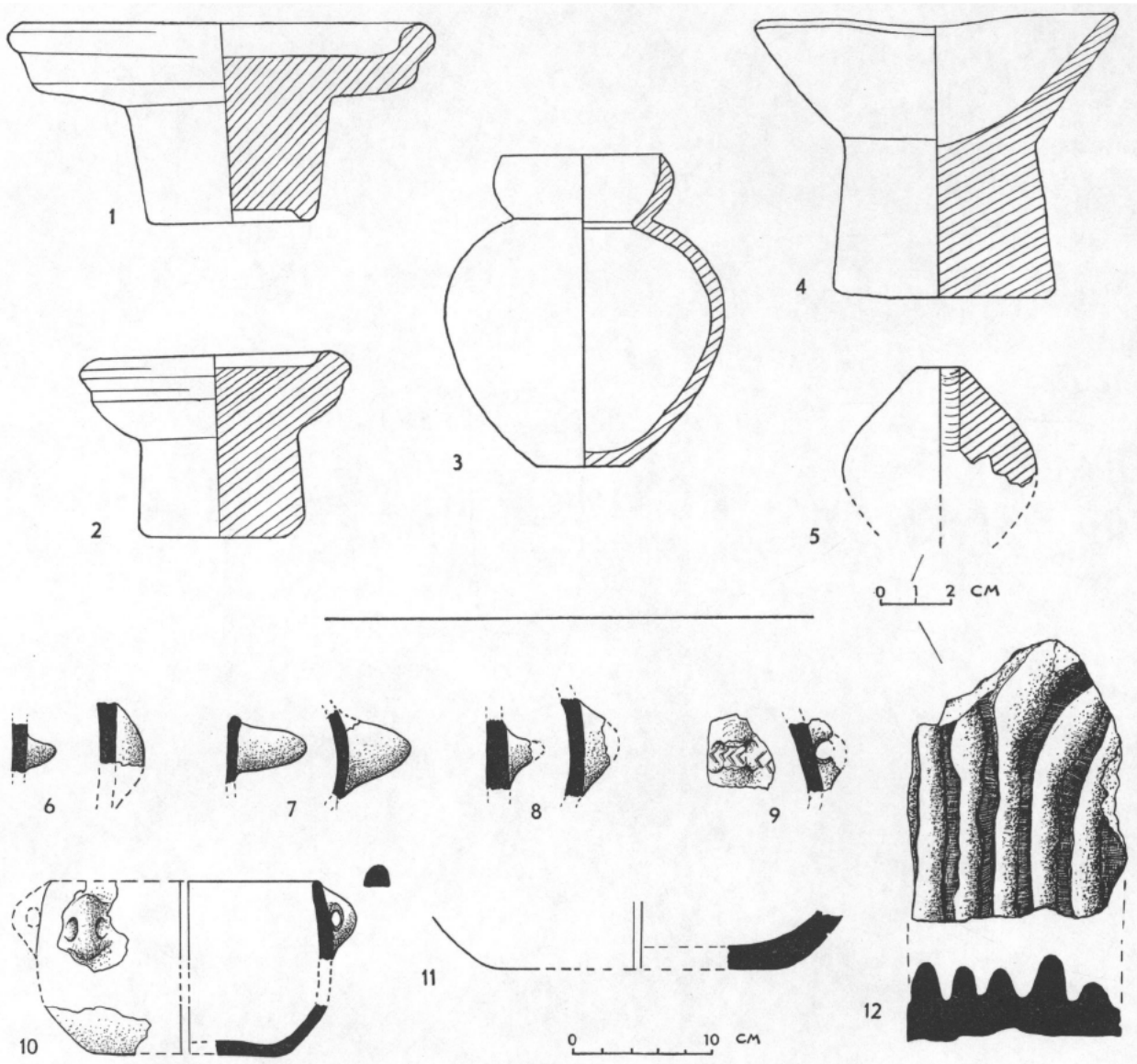
7-1. ראשי-חיצים וראשי-כידונים; 8. מקדח; 9. נקר של ראש-חץ

J. Cauvin, 'Les industries lithiques du Tell de Byblos', 15
L'Anthropologie, LXVI (1962), pp. 490-493; Figs. 1-3
Ibid., p. 491 16

מן הרשימה שלעיל עולה, כי בימי שכבה 2 גבר השימוש בגרעינים כדוריים. וכי פסק השימוש היום-יומי בגרעינים פיראמידאליים וכפולים. בדיקת הגרעינים העלתה, כי יש הבדל בין כלי-הצור של שכבה 3 ובין אלה של שכבה 1. בשכבות 2-3 מופיעים סכינים ודקרים ארוכים ומעובדים, המשובררים בשברור-לחץ עדין. צורת ראשי-החיצים וראשי-הכידונים כצורת עלה; לכמה מהם יש תקע (ציור 5). בין הגרוזינים שנאספו שכיחים גרוזינים בעלי חורפה מעוגלת ומלוטשת וצלעות קמורות (ציור 7: 1-2). לשכבה התחתונה אופייניים גם גרוזינים מטיפוס שני: בעלי חורפה מעוגלת, או כמעט ישרה ומלוטשת, וצלעות מקבילות (ציור 7: 3-4). להבי-המשור ולהבי-המגל בעלי השינון העמוק מעידים על זמנו של המכלול הליטי של שכבות 2-3. מעניינת במיוחד העובדה, כי להבים אלה מופיעים רק בשכבות התחתונות. בשכבה 1 נמצאו להבים בעלי שינון עדין.

ריבוי שיטות-ההתזה וצורות הגרעינים נדון לאחרונה במחקר על התעשייה הניאוליתית של מוכתארה שבדרום לבנון¹² ובמאמר על בית-מלאכה של כלי-צור על הר הכרמל.¹³ עיבוד כלי-צור על-ידי התזה מכל הצדדים אופייני גם לשכבות 1ב-א בתל עלי.¹⁴ לא נרחיב את הדיבור על יתר כלי-הצור; נסתפק בהדגשת

J. Cauvin, 'Le Néolithique de Moukhtara', *L'Anthropologie*, LXVII (1963), p. 507
E. Wreschner, 'Un atelier de taille de Giv'at Mikhal', 13
Bulletin de la Société Belge d'Anthropologie Préhistorique, LXXIII (1963), pp. 205-211
14. ראה: פראוסניץ (לעיל, הערה 11).

ציור 6: כלי-אבן וכלי-חרס

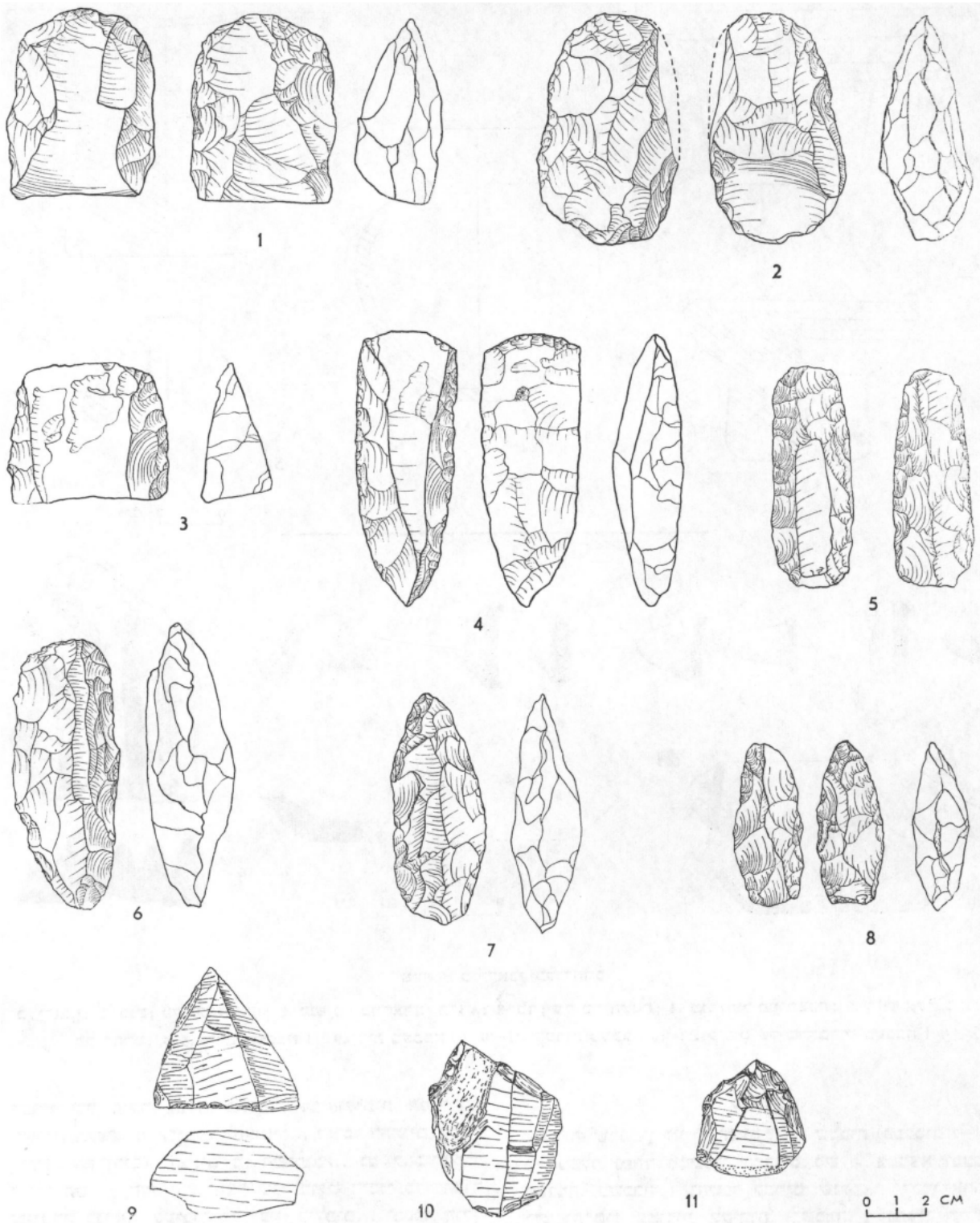
כלי-אבן: 1. מגש; על פני השטח; 2. מגש מ'קבר-ארגו' ב-A3; 3. כד; 4. מגש; על פני השטח; 5. ראש אלה מ-A11. כלי-חרס: 6-8. ידיות משכבה 1; 9. ידית משכבה 2; 10-11. קערות משכבה 3; 12. קישוט של כד-בדיל משכבה 1

סיכום

בשטח שמצפון לעין-גיח נחשפו 3 שכבות (מפלסים 2-4). כל מפלס נפרד ממשנהו במבנים משלו, בממצא ובצבע האדמה. בשכבה 1 נחשפו קברים שנקראו 'קברי-ארגו' ורצפות-טין צמודות לקירות. בשכבה 2 נתגלו קירות 'ארוכים', כנראה של חדרים מלבניים. קברי שכבה זו היו מתחת לרצפות. החצרות מרוצפות באבנים קטנות ובחצץ. שכבה 3 מתייחדת במבניה העגולים, שרצפותיהם עשויות

דבריו של חוקר גבל: 'בתקופה הניאוליתית המאוחרת משתנה התעשייה הלייתית לחלוטין... ראשי החיצים והכי-דונים (הארוכים) יוצאים מן השימוש... גם להכיהמגל בעלי השינון העמוק... מצד שני בולט ריבוי כלי-הצור שנעודו, כנראה, לעיבוד כלי-עץ: כילפים... ומספר הולך ורב של מקדחים בעלי חודים חזקים...'¹⁷

Loc. cit., 17

ציור 7: כלי-צור
 8-1. גרוזנים, כילסים ומעדרים; 9-11. גרעינים

גבל נבדקו בבדיקות פחמן 14, נוכל להציע לשלב את שכבות 1-3 בכברי ברציפות הכרונולוגית והסטרטיגרפית של החוף המזרחי של הים התיכון.

- כברי 3 השכבה הניאולייתית התחתונה
בגבל (±80) 5043 לפנה"ס¹⁸
טבאת אל-חמם, השכבה התחתונה
מוכתארה
הגושרים
- כברי 2 השכבה הניאולייתית התיכונה
בגבל (±200) 4592 לפנה"ס¹⁸
התרבות הירמוכית
שכבה 1ב-א בתל עלי
שכבה 2ב-א בחורבת מנחה
- כברי 1 השכבה הניאולייתית המאוחרת
בגבל לפני 3700 לפנה"ס

18. ייתכן, שיש להקדים ב-200-400 שנה את הזמנים שנקבעו בבדיקות פחמן 14, שנערכו בשנים 1955 ו-1957.

חלוקים ואבנים בינוניות. כל הנקברים בשלוש השכבות הונחו במצב מכורן.

מטרת החפירה היתה לחשוף את השכבה שממנה באו החפצים שליקטו חברי המשק. חפצי-הלוואי שהונחו בקברים או מעליהם היו שונים זה מזה לחלוטין בכל שכבה ושכבה. בשכבה 1 נמצאו מעל לקבר קערות-אבן מלוטשות ומעובדות היטב. רק כלי-אבן נהדרים וכלי-עבודה מושלמים, כגון המקדח הסיבובי (ציור 8:5) וכלפים מלוטשים, ליוו את קערות-הפאר ואת חומרי-הגלם של בעלי-המלאכה שנקברו. כנראה, ב'קברי-הארגז'. הקברים שמתחת לרצפות של שכבות 2-3 התייחדו בכלי-צור וכלי-אבן, וכיניהם גרוינים בעלי חורפה מעוגלת ומלוטשת, ראשי-חיצים וראשי-כידונים (ציור 5:1-7), להבי-מגל ולהבי-משור בעלי שינון עמוק, וכן סכינים ארוכים (דקרים) משובררים בשברור עדין. אפשר אפוא לקבוע, כי שכבה 1 היא מקור הכלים והחפצים שליקטו חברי המשק מעל פני השטח (ציור 6:1, 3-4; לוח לז). הן את החומר הקיראמי הן את החומר הליתי אפשר להשוות עם הממצאים בחפירות רבות. מאחר שהשכבות של

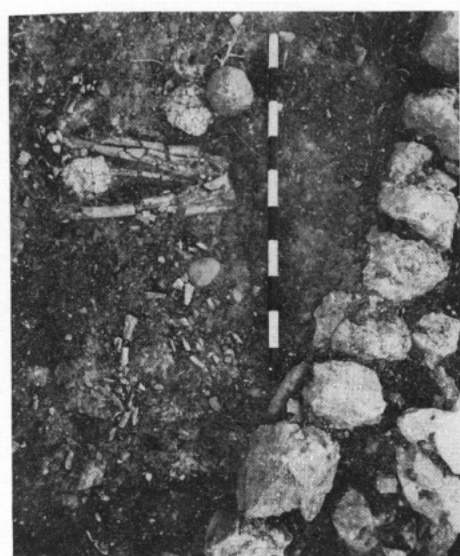
לוח לו

2. 'קבר-ארגו' ומעליו מגש, כלי-עצם וכלי-צור

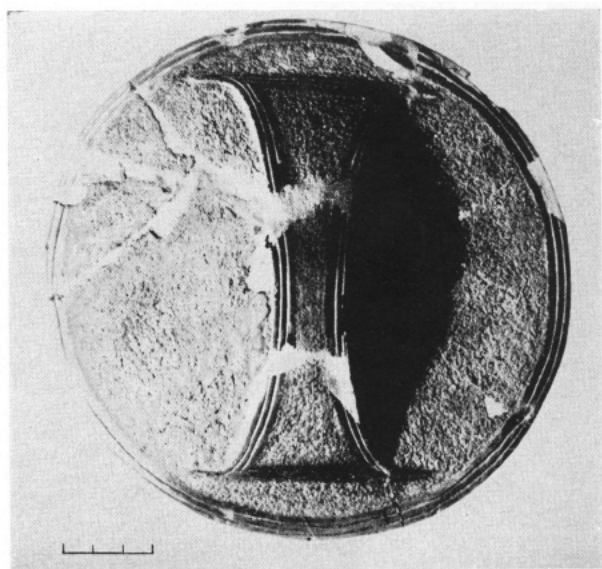
1. שטח החפירה; מלבנים 11-D ו-11-A ו-12-B ו-12-A

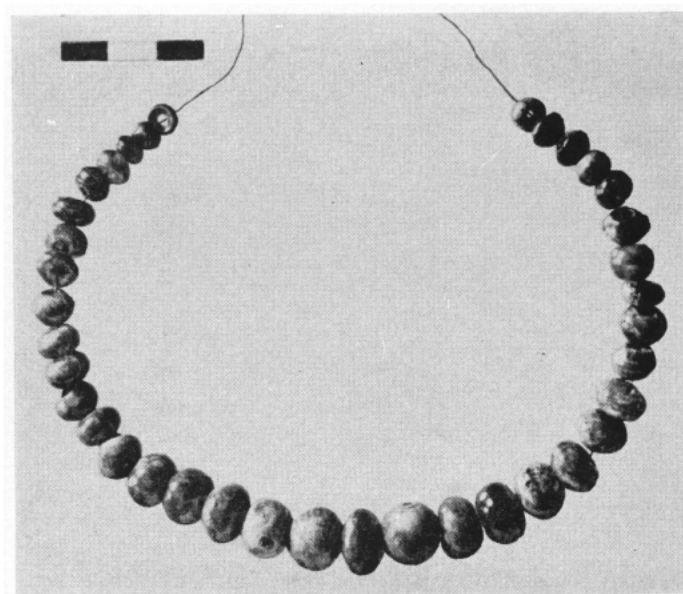
4. קבורה שנחשפה מתחת לרצפה (לוקוס 11);
שים לב לכן ולקערת-החרס ההפוכים

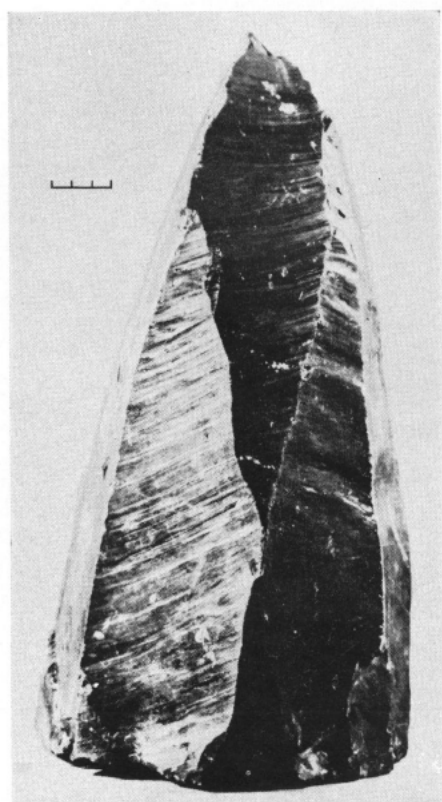
3. הקיר המעוגל ב-3-A

2. מראה של אובסידיאן; מבט מלמעלה

1. חרוזים של קרנליאן

4. גרעין של אובסידיאן

3. מראה של אובסידיאן; מבט מן הצד